

4. Андрухович Ю. Від себе, себто від автора / Ю. Андрухович // Андрухович Ю., Жадан С. Трициліндровий двигун любові. – Харків: Фоліо, 2008. – С.5–6.
5. Андрухович Ю. Зима і сни вартового / Ю. Андрухович // Андрухович Ю., Жадан С. Трициліндровий двигун любові. – Харків: Фоліо, 2008. – С.42–50.
6. Андрухович Ю. Зліва, де серце / Ю. Андрухович // Андрухович Ю., Жадан С. Трициліндровий двигун любові. – Харків: Фоліо, 2008. – С.7–16.
7. Андрухович Ю. Таємниця. Замість роману. – Харків: Фоліо, 2007. – 477 с.
8. Андрухович Ю. Як ми вбили Пятраса / Ю. Андрухович // Андрухович Ю., Жадан С. Трициліндровий двигун любові. – Харків: Фоліо, 2008. – С.36–41.
9. Андрухович Ю. Королівські лови / Ю. Андрухович // Андрухович Ю., Жадан С. Трициліндровий двигун любові. – Харків: Фоліо, 2008. – С.23–25.
10. Гнатюк О. Авантюрний роман і повалення ідолів / О. Гнатюк // Андрухович Ю. Рекреації. Романи. – К.: Час, 1997. – С.10–23.
11. Андрухович Ю. Москвіада / Ю. Андрухович // Андрухович Ю. Рекреації. Романи. – К.: Час, 1997. – С.112–246.

References

1. Andrukhovych Yu. Chas i mistse, abo Moya ostannya terytoriya / Yu. Andrukhovych // Zbirka «Dezorientatsiya na mistsevesti». Ukrayins'kyu Tsentru [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: www.ukrcenter.com/Literatura/Yuriy-Andrukhovych.20262-1/Chas-i-mistse-abo-Moya-ostannya-terytoriya-Zaholovok-z-ekranu.
2. Entsiklopediya postmodernizmu / Red. Ch. E. Vinkvist, V. E. Teylor, per. V. Shovkun. – K.: Osnovy, 2003. – 503 s.
3. Andrukhovych Yu. Elehiya pislyanovorichnoho ranku / Yu. Andrukhovych [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: poetry.uazone.net/default/pages.phtml?place=andrukhovych@page=andr89 – Zaholovok z ekranu.
4. Andrukhovych Yu. Vid sebe, sebsto vid avtora / Yu. Andrukhovych // Andrukhovych Yu., Zhadan S. Trytsylindrovyy dvyhun lyubovi. – Kharkiv: Folio, 2008. – S.5–6.
5. Andrukhovych Yu. Zyma i sny vartovoho / Yu. Andrukhovych // Andrukhovych Yu., Zhadan S. Trytsylindrovyy dvyhun lyubovi. – Kharkiv: Folio, 2008. – S.42–50.
6. Andrukhovych Yu. Zliva, de serse / Yu. Andrukhovych // Andrukhovych Yu., Zhadan S. Trytsylindrovyy dvyhun lyubovi. – Kharkiv: Folio, 2008. – S.7–16.
7. Andrukhovych Yu. Tayemnytsya. Zamist' romanu. – Kharkiv: Folio, 2007. – 477 s.
8. Andrukhovych Yu. Yak my vbyly Pyatrasa / Yu. Andrukhovych // Andrukhovych Yu., Zhadan S. Trytsylindrovyy dvyhun lyubovi. – Kharkiv: Folio, 2008. – S.36–41.
9. Andrukhovych Yu. Korolivs'ki lovy / Yu. Andrukhovych // Andrukhovych Yu., Zhadan S. Trytsylindrovyy dvyhun lyubovi. – Kharkiv: Folio, 2008. – S.23–25.
10. Hnatyuk O. Avantyrnyy roman i povalennya idoliv / O. Hnatyuk // Andrukhovych Yu. Rekreatsiyi. Romany. – K.: Chas, 1997. – S.10–23.
11. Andrukhovych Yu. Moskviada / Yu. Andrukhovych // Andrukhovych Yu. Rekreatsiyi. Romany. – K.: Chas, 1997. – S.112–246.

Smorzhevska O. O., Ph. D. in History, Associate professor of Modern history of Ukraine, Faculty of History, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), oksana@ipnet.kiev.ua

Postmodern fiction as a historical source (for example, «military stories» by Yuri Andrukhovych and his novels «Recreations», «Moskoviada» and «Secrets»)

In article is considered the postmodern prose of modern Ukrainian literature as a source for the history of everyday life at the turn of 1980–1990's. Base of material are «military stories» and the novels «Recreations», «Moskoviada» and «Secrets» by Yuri Andrukhovych. These Yuri Andrukhovych's works are specific source to study modern history of Ukraine. Of particular sound, they have acquired in terms of hybrid war. Information war is an important component of hybrid war; it is a worldwide struggle for the mindset of people. It is significant that a large number of citations are written mostly in the early 1990's. In grotesque dress style reflects today that reaffirms the prophetic matrix of postmodern literature. The methodology of this intelligence is based primarily on the methods of deconstruction and intertextuality. It can most fully consider literary work as a historical source. In conclusion affirms the need to study Ukrainian postmodern literature as one that promotes the research of the history of everyday life in conditions of Ukraine as a state.

Keywords: Yuri Andrukhovych, postmodern prose, «Army story», «Recreation», «Moskoviada», «Secrets».

Smorzhevska O. A., kandidat istoricheskikh nauk, docent, docent kafedry novейшей istorii Ukrainy istoricheskogo fakul'teta, Kievskiy natsionalnyy universitet im. Tarasa Shevchenko (Ukraina, Kiev), oksana@ipnet.kiev.ua

Postmodernная проза как исторический источник (на примере «армейских рассказов» Юрия Андруховича и его романов «Рекреации», «Московиада» и «Тайна»)

На основе «армейских рассказов» и романов «Рекреации», «Московиада» и «Тайна» Юрия Андруховича рассмотрена постмодерная проза украинской современной литературы как источник для изучения истории повседневности на стыке 1980–1990-х гг. Указанные произведения Ю. Андруховича – специфический источник к изучению новейшей истории Украины. Особое значение они приобрели в условиях гибридной войны, весомой составляющей которой есть война информационная, мировоззренческая борьба за умонастроения людей. Показательно, что значительное количество цитат из них, написанных преимущественно в начале 1990-х гг. в гротескной, карнавальной манере, отображает день сегодняшний, что еще раз подтверждает пророческую матрицу постмодерной литературы. Методология данной разведки базируется, в первую очередь, на методах деконструкции и интертекстуальности, что позволяет наиболее полно рассмотреть литературное произведение как исторический источник. В выводах утверждается необходимость изучения украинской постмодерной литературы как таковой, что способствует исследованию истории повседневности в условиях становления Украины как государства.

Ключевые слова: Юрий Андрухович, постмодерная проза, «армейские рассказы», «Рекреации», «Московиада», «Тайна».

УДК 323.2(477.87)06:323.15

Зан М. П.,
кандидат історичних наук, доцент, заступник
декана з наукової роботи факультету суспільних наук,
доцент кафедри політології і державного управління,
Ужгородський національний університет
(Україна, Ужгород), mykhailo_zan@mail.ru

**НЕОРУСИНСТВО НА ЗАКАРПАТТІ В ДИНАМІЦІ
ТРАНСФОРМАЦІЙ ПАТРОН–КЛІЄНТНИХ ВІДНОСИН
І ГЕОПОЛІТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ¹**

Аналізуються особливості становлення неорусинства на Закарпатті. Акцент робиться на визначальній ролі патрон–клієнтних зв'язків (регіональний політизм) і геополітичних орієнтацій (проросійська та проєвроатлантична течії) русинських громадських організацій.

Встановлено, що неорусинство на Закарпатті пройшло чотири етапи. На першому етапі (1990–1993 роки) неорусинський рух підтримувався владною елітою Закарпатської області, в геополітичному плані був багатовекторним. У рамках другого етапу (1994–2001 роки) відбуваються пошуки лідерів–патронів і встановлюється біполярна (проросійська та проєвроатлантична) геополітична спрямованість. Третій етап (2002–2009 роки) пов'язується зі встановленням регіональної політичної клієнтели й домінуванням проросійського геополітичного вектора. На четвертому етапі (2010–2016 роки) неорусинство сегментується на рівні різних груп інтересів у регіоні, домінує проєвроатлантична геополітична течія.

Ключові слова: неорусинство, Закарпаття, автономія, патрон–клієнтні відносини, проросійська орієнтація, проєвроатлантична геополітична течія.

Неорусинство або політичне русинство на Закарпатті є одним із актуальних акторів етнополітики України. Оформившись інституційно ще в 1990 році, русинський громадський рух розширив сферу власної діяльності як на внутрішньо–політичній, так і на міжнародній арені. Поряд із цим у науковому та громадсько–політичному вимірах неорусинство є неоднозначним і дискусійним суб'єктом етнополітики. Якщо на рівні інших держав русини визнають як окрему етнічну групу, то в Україні (апелюючи до специфіки етногенезу українців і поширення етнонімі «русини» у широкому загальноукраїнському контексті) їх трактують як субетнічну або етнографічну

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Державного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом 0116U002855.

групу, поряд із гуцулами, лемками і бойками. Навіть у самому русинському середовищі наявні різні дискурсні позиції: від визнання етнокультурної специфіки на загальноетнічному українському тлі до сепаратистських лозунгів відокремлення від України та створення власної державності.

Вивченню проблем політизації русинської ідентичності присвячені наукові праці вітчизняних істориків і політологів М. Панчука, О. Майбороди, І. Буркута, К. Вігмана, С. Адамовича, О. Ляшенка, М. Ярмоленка, А. Дегтеренко, Н. Кічера та ін. Зокрема вчені звертають увагу на ситуативність, мобілізаційність неорусинства як групи інтересів, наявність поміркованих і радикальних лідерів у русинському громадському середовищі. Вони також констатували відсутність в Україні політико-правового механізму набуття русинською групою статусу національної меншини, відмінної від української нації.

Ураховуючи контрверсійність проблеми неорусинства на Закарпатті, в науковому дискурсі, на наш погляд, її варто розглядати з точки зору поєднання конструктивістської та інструменталістської (ситуаціоністської) парадигм етнічності. Йдеться про студії Ф. Барта, С. Олзак, Г. Ганса, Б. Андерсона, В. Тішкова, М. Губогло та ін. Теоретико-концептуальні підходи названих дослідників акцентують увагу на ролі політичних лідерів, регіональних еліт, кланових угруповань, мобілізації груп інтересів у боротьбі за владу під впливом різнопланових соціально-економічних і суспільно-політичних обставин.

Метою нашої статті є спроба охарактеризувати неорусинство на Закарпатті в динаміці зміни патрон-клієнтних зв'язків та геополітичних орієнтацій. В контексті поставленої мети необхідно вирішити наступні дослідницькі завдання: 1) визначити етапи еволюції неорусинства на Закарпатті; 2) з'ясувати ситуативні інтеракції лідерів русинських організацій та закарпатського регіонального політикуму; 3) окреслити трансформації геополітичних орієнтирів неорусинства в Закарпатській області.

1 етап (1990–1993 роки) – партноменклатурна, обласна владна підтримка та геополітична багатовекторність.

У лютому 1990 року в Ужгороді було створено обласне культурно-освітнє Товариство карпатських русинів, яке на початку своєї діяльності задекларувало ідею відродження історії та культури русинів як «корінного етносу» Закарпаття. Вже у вересні того ж року організація поширила «Декларацію Товариства карпатських русинів про повернення Закарпатській області статусу автономної республіки». Така ідея позитивно сприймалася партійною номенклатурою, адже гарантувала їй збереження владних позицій та була додатковим аргументом проти поширення в області впливу українських націонал-демократичних організацій, насамперед Народного Руху України за перебудову. Упродовж 1991 року попри жорстке протистояння більшості депутатів обласної влади, які представляли компартійну номенклатуру з опозиційною групою «Демократична платформа» (голова Михайло Тиводар) і громадськими активістами націонал-демократичних організацій 1 грудня 1991 року було проведено обласний референдум, на якому 78% закарпатців проголосували за «статус спеціальної самоврядної адміністративної території як суб'єкта у складі незалежної України».

Вже на початку 1990-х років в активному громадському середовищі неорусинства з'являються відверто сепаратистські структури. У березні 1992 року заявляє про себе Підкарпатська республіканська партія (лідер Василь Заяць), яка ставила за мету утворення незалежної їй подібно до Швейцарії, нейтральної республіки [9, с. 10]. 15 травня 1993 року в м. Мукачево було проголошено Тимчасовий уряд Підкарпатської Русі на чолі з професором Ужгородського державного університету Іваном Турянцею, до якого ввійшли й громадяни Словаччини та Угорщини. Самопроголошений уряд розпочав кампанію дискредитації української державності, привернення уваги громадськості до становища русинів на Закарпатті та в світі, визнання нечинності радянсько-чехословацького договору 1945 року. Угорська преса, зокрема, активно мусувала ідею автономії, Карпатського Єврорегіону та неорусинства. До підтримки автономістських домагань 11 червня 1993 року вдалося і оргбюро Закарпатського відділення Союзу комуністів України [1, с. 66–70].

5 жовтня 1993 року голова облради Дмитро Дорчинець опублікував розпорядження про скликання 29 жовтня 1993 року сесії обласної Ради для проголошення самоврядності, однак через спротив демократичних організацій та обговорення у Верховній Раді України питання вільної економічної зони в Закарпатті сесія так не була скликана [3, с. 190]. Зрештою в цих складних обставинах (додалися позачергові вибори президента та парламенту України) обласна влада відмежувалася від сепаратизму, який пропагували лідери-радикали неорусинства.

2 етап (1994–2001 роки) – пошук політичних лідерів-патронів і геополітична біполярність.

Починаючи з 1994 року в Закарпатській обласній раді проблематику неорусинства перманентно актуалізував лідер неорусинства, депутат Євген Жупан. У підготовленій ним у вересні 1994 року «Заяві про включення в порядок денний питання про статус автономії нашого краю» говорилось про проголошення Підкарпатської автономної республіки та в її складі Берегівського національно-культурного округу. Однак тепер обласна влада жодним чином не реагувала на подібні заклики, тому неорусинські громадські діячі почали орієнтуватися на окремих регіональних політиків, серед яких у кінці 1990-х років із бізнес-середовища (ТОВ «Барва») особливо виділився Віктор Балага.

Вимоги неорусинства продовжували лунати на зібраннях русинських товариств. Зокрема на Форумі громадськості Закарпаття 23 січня 1999 року говорилось про нагальність прийняття «врешті-решт» статус спеціальної самоврядної адміністративної території та забезпечити відновлення національності «русин». 24–27 червня 1999 року в Ужгороді проходив V Світовий Конгрес русинів, на якому йшлося про внесення русинів до офіційного переліку національностей.

Варто зауважити, що в рамках другого етапу неорусинства в Закарпатті співіснували як проросійська, так проєвроатлантична орієнтація. В рамках першої свою громадську кар'єру розпочинали настоятель Свято-Хрестовоздвиженського кафедрального православного собору в Ужгороді о. Дмитро Сидор і голова громадської організації «Зайнятість» Петро Гецько. Проєвроатлантична орієнтація полягала у співпраці з канадсько-американським науковцем Полом Робертом Магочієм і

Світовою Радою русинів, а також у пошуці потенційних закордонних меценатів неорусинського руху в Закарпатті.

Упродовж 1999–2001 років активність русинських товариств розгорнулася через проведення 5–14 грудня 2001 року першого Всеукраїнського перепису населення. Основні аргументи неорусинства висвітлювали газети «Християнська родина» та «Подкарпатська Русь» (редактор о. Дмитро Сидор). Представники русинських товариств поширювали також листівки та календарі на 2002 рік із закликом «Запишися русином!». На цей заклик під час перепису відгукнулися 10 090 закарпатців, що становить 0,8% населення краю [5, с. 512].

3 етап (2002–2009 роки) – регіональна політична клієнтела та проросійський геополітичний пріоритет.

У 2000–х роках відбувається чергова громадська активізація неорусинства Закарпаття. Його лідером стає священник о. Дмитрій Сидор, який очолив організацію «Сойм підкарпатських русинів». Експерти зазначають, що в цей час русинський рух підпадає під вплив Москви. Про це свідчать чисельні конференції та створення організацій–земляцтв в Російській Федерації, участь проросійських організацій в русинських акціях, що проводилися в Мукачеві та Ужгороді. За інформацією засобів масової інформації Сойм підкарпатських русинів фінансувався російським урядовим фондом «Русский мир» (виконавчий директор В'ячеслав Ніконов) [6]. Голова Тимчасового уряду Підкарпатської Русі Петро Гецько не приховував своїх проросійських сентиментів, адже за його словами, проєвропейська орієнтація неорусинства не знайшла адекватної підтримки ні в Європі, ні в заокеанській діаспорі, тому русини були вимушені звернутися до Росії [2, с. 25].

Цікаво, що суспільно–політичне розмежування населення України, яке відбулося у ході президентських виборів 2004 року відобразилося й на русинських організаціях Закарпаття. До групи «євроатлантистів», яка підтримувала опозиційного В. Ющенка, тоді належали члени Ужгородського та Великоберезнянського товариств карпатських русинів, Ужгородського відділення Товариства імені О. Духновича, русинська інтелігенція Закарпаття. Проросійське крило неорусинства, яке підтримувало провладного В. Януковича, представляли члени Закарпатського обласного підкарпаторусинського товариства імені Кирила і Мефодія, Сойму підкарпатських русинів, нелегітимної політичної партії «Підкарпатська Русь України», обласного Товариства імені О. Духновича. Заяву останніх планували озвучити на сепаратистському з'їзді в Северодонецьку [7, с. 584].

Окрім зовнішньої підтримки з боку Російської Федерації, русинські громадські організації черговий раз підпали також під лояльність обласної влади. У середині 2000–х років на піку владного олімпу закарпатського політикуму знаходилась команда Віктора Балого, який очолив Секретаріат Президента України. Саме з його владною протекцією пов'язують визнання національності «русин» 7 березня 2007 року регіональною широкою коаліцією депутатів Закарпатської обласної Ради. Рішення про визнання русинів було внесене фракцією «Наша Україна» й підтримане Партією регіонів та двома угорськими партіями (Партія угорців України та Демократична партія угорців України). За рішенням голосували 72 з 90 депутатів. Окрім цього, на початку 2009 року обласна Рада прийняла рішення про

фінансування за рахунок державного бюджету газети «Підкарпатський русин».

У ситуації, коли влада фактично виявила сприяння, не забарилися подальші, вже більш активні дії русинських активістів краю. 15 грудня 2007 року в Мукачеві на засіданні Сойму підкарпатських русинів була ухвалена декларація з вимогою незалежності. Через рік, 25 жовтня 2008 року, Другий Європейський конгрес русинів у Мукачеві ухвалив «Меморандум про прийняття акта проголошення відновлення русинської державності». Вже перебуваючи на початку грудня у Мінську, о. Дмитрій Сидор заявив про легітимність уряду республіки Підкарпатська Русь. 9 грудня 2008 року Сойм підкарпатських русинів звернувся до Державної Думи Російської Федерації, до тодішнього прем'єр–міністра Росії Володимира Путіна і Президента Дмитра Медведєва з проханням визнати незалежність русинської республіки. 25 квітня 2009 року в м. Пардубіце (Чеська Республіка) Перший Світовий конгрес підкарпатських русинів (ситуативно сформована альтернативна організація до Світового конгресу русинів) прийняв рішення про створення 1 грудня 2009 року республіки Підкарпатська Русь зі столицею в Мукачеві або Ужгороді. Цю ідею разом із прийняттям Конституції 1 травня 2009 року мав затвердити Європейський конгрес в Ужгороді, який так і не відбувся. За фактом діяльності Сойму підкарпатських русинів СБУ порушила проти о. Дмитрія Сидора кримінальну справу за «зазіханням на територіальну цілісність України», а 19 лютого 2012 року Ужгородський міськрайонний суд присудив йому три роки позбавлення волі (умовно, з відтермінуванням на два роки) та сплату штрафу (1 840 гривень).

4 етап (2010–2016 роки) – сегментація патрон–клієнтних взаємин і домінування просєвроатлантичної геополітичної течії.

Прикметно, що неорусинський етнополітичний фактор активізується у кризових (біфуркаційних) суспільно–політичних ситуаціях і під час виборчих кампаній, «знаходячи» собі при цьому нових регіональних лідерів–патронів. Так, напередодні парламентських виборів 2012 року прихильником неорусинства позиціонував себе керівник фракції Партії регіонів у Закарпатській обласній раді, вихідець з м. Виноградово Іван Бушко. Закарпатська обласна громадська організація «Народна Рада Подкарпатської Русі» (Микола Староста), Закарпатське обласне об'єднання громадян «Крайове товариство подкарпатських русинів» (Микола Бобинець) та Закарпатський обласний благодійний фонд молодих русинських підприємців «Газда» (Юрій Головачко) 25 березня 2012 року об'єдналися в Асоціацію русинських організацій Закарпаття. Саме ці організації пов'язували з підтримкою Партії регіонів і народного депутата Івана Бушка, в той час як Народна рада русинів Закарпаття і Сойм підкарпатських русинів знаходився під впливом «Сдиного центру» Віктора Балого.

Показово, що на початку березня 2014 року в Заяві русинських організацій про засудження «агресії Російської Федерації проти суверенної України» представлені підписи очільників русинських організацій саме просєвроатлантичної течії (Русинське науково–освітнє товариство, Закарпатське народне об'єднання русинів, Закарпатське обласне науково–культурологічне об'єднання імені А. Духновича, крайове товариство подкарпатських русинів) [8]. Проросійська ж течія неорусинства жодним

чином не прокоментувала своє ставлення про подій у Криму. Виняток становлять заяви Петра Гецька, який перебуваючи в Росії надалі поширює чисельні звернення в мережі Інтернеті від імені русинів Закарпаття.

Представники проєвроатлантичної орієнтації останнім часом засуджують провокації в русинському русі. Так у травні 2015 року лідери крайового товариства подкарпатських русинів, обласного науково-культурологічного об'єднання імені А. Духновича та Народної Ради Подкарпатської Русі виступили з відкритою заявою, де засудили мітинг з гаслом «Вимагаємо визнання русинів» біля Адміністрації Президента України. Він проводився за координації «нікому невідомого в русинському русі» А. Юрика, а мітингувачі назвалися представниками «русинського руху Закарпаття» та пояснювали журналістам, що проводять акцію й вимагають відповіді на своє звернення до П. Порошенка про визнання результатів референдуму 1991 року про спеціальний статус самоврядної території Закарпаття, а також визнання русинів національною меншиною [4].

Варто відзначити, що 23 червня 2016 року на круглому столі «Русинство в сучасній Україні: історія, реалії та виклики сьогодення», що проводився на базі Національного інституту стратегічних досліджень, лідер крайового товариства подкарпатських русинів Микола Бобинець акцентував увагу на фактичній відсутності проросійської орієнтації в сучасному русинському громадському середовищі, оскільки її представники наразі перебувають поза межами України.

Таким чином, неорусинство в Закарпатті сформувалося як громадський рух в умовах геополітичної дестабілізації Центрально-Східної Європи та розпаду СРСР. У його середовищі чітко проявлялися патрон-клієнтні взаємини з регіональним політикумом. Також викристалізувалися проросійський та проєвроатлантичний геополітичні вектори. На першому етапі (1990–1993 роки) неорусинський рух підтримувався партноменклатурною, владною елітою Закарпатської області й був представлений різними зовнішньополітичними орієнтаціями (прочехословацька, проугорська, проросійська). Впродовж другого етапу (1994–2001 роки) в неорусинському русі відбуваються пошуки лідерів-патронів і встановлюється біполярна (проросійська та проєвроатлантична) геополітична спрямованість. Третій етап (2002–2009 роки) пов'язується із формуванням регіональної політичної клієнтели (група «Барва» на чолі з Віктором Балогою) та домінуванням проросійського геополітичного вектора. В рамках четвертого етапу (2010–2016 роки) неорусинство Закарпаття сегментується на рівні патрон-клієнтних взаємин (з'являється група впливу народного депутата від Партії регіонів Івана Бушка), а в геополітичному контексті домінує проєвроатлантична орієнтація.

Список використаних джерел

1. Балега Ю. Сепаратистські тенденції в сучасному Закарпатті / Юрій Балега // *Культура Українських Карпат: традиції і сучасність / Матеріали міжнародної наукової конференції (Ужгород, 1–4 верес. 1993 року)*. – Ужгород: Гражда, 1994. – С.61–70.
2. Буткевич Б. Нами пригноблені / Богдан Буткевич // *Тижень*. – 2008. – №37 (46). – 12–18 вересня. – С.24–27.
3. Vehesh M. M. Etnopolitychna realnist' Zakarpattia (1991–2001 rr.) / M. M. Vehesh, M. P. Zan // *Politolohichnyi visnyk: zb. nauk. pr.* – K.: T–vo «Znannya» Ukrainy, 2003. – Vyp.14. – S.182–204.
4. Відкрита заява русинських організацій Закарпаття [Електронний ресурс] // *Новини Закарпаття*. – Режим доступу:

<http://www.transkarpattia.net/transkarpattia/actual/48909-vdkrita-zayava-rusynskih-organizatsiy-zakarpattya.html>

5. Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура / українськомовний варіант українсько-угорського видання / Під ред. М. Вереша, Ч. Фединь; [Редколег.: Ю. Остапеш, Р. Офіцинський, Л. Сорко, М. Токар, С. Черничко; Відп. за вип. М. Токар]. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2010. – 720 с.
6. «Закарпаття OnLine»: Закарпатських «русинів» оплачує російська розвідка [Електронний ресурс] // *Православ'я в Україні*. – Режим доступу: <http://arhiv.orthodoxy.org.ua/ru/node/20537>
7. Закарпаття в етнополітичному вимірі. – К.: ІПЕД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. – 682 с.
8. Заява Русинського науково-освітнього товариства, Закарпатського народного об'єднання русинів, Закарпатського обласного науково-культурологічного об'єднання ім. А. Духновича, Крайового товариства подкарпатських русинів // *РІО*. – 2014. – 8 березня (№10). – С.5.
9. Майборода О. «Політичне русинство». Закарпатська версія периферійного націоналізму / Олександр Майборода. – К.: НаУКМА, 1999. – 25 с.

References

1. Baleha Yu. Separatystski tendentsii v suchasnomu Zakarpatti / Yurii Baleha // *Kultura Ukrainykh Karpat: tradytsii i suchasnist' / Materialy mizhnarodnoi naukovoї konferentsii (Uzhhorod, 1–4 veres. 1993 roku)*. – Uzhhorod: Grazhda, 1994. – S.61–70.
2. Butkevych B. Namy pryhnohleni / Bohdan Butkevych // *Tyzhen*. – 2008. – №37 (46). – 12–18 veresnia. – S.24–27.
3. Vehesh M. M. Etnopolitychna realnist Zakarpattia (1991–2001 rr.) / M. M. Vehesh, M. P. Zan // *Politolohichnyi visnyk: zb. nauk. pr.* – K.: T–vo «Znannya» Ukrainy, 2003. – Vyp.14. – S.182–204.
4. Vidkryta zaiava rusynskykh orhanizatsii Zakarpattia [Elektronnyi resurs] // *Novyny Zakarpattia*. – Rezhym dostupu: <http://www.transkarpattia.net/transkarpattia/actual/48909-vdkrita-zayava-rusynskih-organizatsiy-zakarpattya.html>
5. Zakarpattia 1919–2009 rokov: istoriia, polityka, kultura / ukrainomovnyi variant ukraïnsko-uhorskoï vydannia / Pid red. M. Vehesha, Ch. Fedynets; [Redkoleh.: Yu. Ostapets, R. Ofitsynskiy, L. Sorko, M. Tokar, S. Chernychko; Vidp. za vyp. M. Tokar]. – Uzhhorod: Polihrafsentr «Lira», 2010. – 720 s.
6. «Zakarpattia OnLine»: Zakarpatskykh «rusynov» oplachyvaet rossyiskaia razvedka [Elektronnyi resurs] // *Pravoslav'ye v Ukrainy*. – Rezhym dostupu: <http://arhiv.orthodoxy.org.ua/ru/node/20537>
7. Zakarpattia v etnopolitychnomu vymiri. – K.: IPIED imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy, 2008. – 682 s.
8. Zaiava Rusynskoho naukovy-osvitnoho tovarystva, Zakarpatskoho narodnoho obiednannia rusyniv, Zakarpatskoho oblasnoho naukovy-kulturolohichnoho obshchestva im. A. Dukhnovycha, Kraiovoho tovarystva podkarpatskykh rusyniv // *RIO*. – 2014. – 8 bereznia (№10). – S.5.
9. Maiboroda O. «Politychne rusynstvo». Zakarpatska versia peryferiinoho natsionalizmu / Oleksandr Maiboroda. – K.: NaUKMA, 1999. – 25 s.

Zan M. P., PhD in history (ethnology), associate professor, deputy dean for scientific research of the social sciences faculty, associate professor of the department of political science and public administration, Uzhhorod national university (Ukraine, Uzhhorod), mykhailo_zan@mail.ru

Neorusynism in Transcarpathia in the dynamics of transformations of the patron-client relationship and geopolitical priorities

In the article are analysed the peculiarities of neorusynism formation in Transcarpathia. The emphasis is given on the instrumental role of patron-client relations (regional politicum) and geopolitical orientations (pro-Russian and pro-Euro-Atlantic geopolitical trends) of Ruthenian non-government organizations.

It was found, that neorusynism in Transcarpathia has passed four periods. In the first phase (1990–1993 years) neorusyn movement was supported by the power elite of Transcarpathian region, it was multilevel in the geopolitical context. In the second phase (1994–2001 years) were carried out a search of leaders-patrons and established bipolar (pro-Russian and pro-Euro-Atlantic) geopolitical orientation. The third phase (2002–2009 years) is associated with the establishment of regional political clientele and geopolitical dominance of the pro-Russian vector. In the fourth stage (2010–2016 years) the neorusynism segmented at the different interest groups in the region, pro-Euro-Atlantic geopolitical trend has dominated.

Keywords: neorusynism, Transcarpathia, autonomy, patron-client relationship, pro-Russian orientation, pro-Euro-Atlantic geopolitical trend.

Зан М. П., кандидат исторических наук, доцент, заместитель декана по научной работе факультета общественных наук, доцент кафедры политологии и государственного управления, Ужгородский национальный университет (Украина, Ужгород), mykhailo_zan@mail.ru

Неорусинство на Закарпатье в динамике трансформаций патрон–клиентских отношений и геополитических приоритетов

Анализируются особенности становления неорусинства на Закарпатье. Делается акцент на определяющей роли патрон–клиентских связей (региональный политикум) и геополитических ориентаций (пророссийское и проевроатлантическое течения) русских общественных организаций.

Установлено, что неорусинство на Закарпатье прошло четыре этапа. На первом этапе (1990–1993 годы) неорусинское движение поддерживалось властной элитой Закарпатской области, в геополитическом отношении было многовекторным. В рамках второго этапа (1994–2001 годы) происходила поиски лидеров–патронов и устанавливается биполярная (пророссийская и проевроатлантическая) геополитическая направленность. Третий этап (2002–2009 годы) связывается с установлением региональной политической клиентелы и доминированием пророссийского геополитического вектора. На четвертом этапе (2010–2016 годы) неорусинство сегментируется на уровне различных групп интересов в регионе, доминирует проевроатлантическое геополитическое течение.

Ключевые слова: неорусинство, Закарпатье, автономия, патрон–клиентские отношения, пророссийская ориентация, проевроатлантическое геополитическое течение.

* * *

УДК 636.2.082:009:001

Апостол М. В.,

кандидат исторических наук, докторант, Національна наукова сільськогосподарська бібліотека (Україна, Київ), apostolmv@online.ua

ВПЛИВ КЛАСИКІВ ЗООТЕХНІЧНОЇ НАУКИ НА СТАНОВЛЕННЯ М. В. ЗУБЦЯ ЯК ВЧЕНОГО–СЕЛЕКЦІОНЕРА В ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА

Автором висвітлено вплив відомих вітчизняних учених у галузі тваринництва М. Ф. Іванова, М. Д. Потьомкіна, М. А. Кравченка, Ф. Ф. Ейснера, П. Д. Пшеничного, М. М. Колесника, К. Б. Свечина на становлення творчих пошуків доктора сільськогосподарських наук, професора, академіка М. В. Зубця. Виділено основні періоди формування його наукового світогляду, пов'язані зі здобуттям фахової освіти та виробничою діяльністю, пріоритетні напрями досліджень. Обґрунтовано визначальний вплив ідей і фундаментальних наукових праць професора М. А. Кравченка на становлення М. В. Зубця як відомого вченого–селекціонера у галузі тваринництва. Дослідження ґрунтуються на використанні комплексу загальнонаукових, структурно–функціональних та історичних методів.

Ключові слова: тваринництво, селекція сільськогосподарських тварин, порода сільськогосподарських тварин, вища освіта, наукова школа.

На сучасному етапі надається важливе значення розвитку тваринництва, яке історично є пріоритетною галуззю у структурі агропромислового комплексу України. Тваринництву належить вагома роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни, наповненні вітчизняного та зарубіжного ринків продукцією високої якості, що відповідає фізіологічним нормам харчування. Перспективними напрямами розвитку тваринництва є зростання продуктивності тварин на основі інтенсифікації селекційно–плеємної роботи, вдосконалення наукового забезпечення галузі, зміцнення кормової бази, запровадження ресурсозберігаючих технологій виробництва продукції та ін.

У розробленні наукових основ селекції сільськогосподарських тварин зробив вагомий внесок академік НААН М. В. Зубець. Узагальненню напрямів його творчої діяльності, а також найбільш перспективних наукових розробок присвячено наукові праці М. Я. Єфіменка, М. В. Гладія та ін. [3; 2]. Однак до цього часу не виділено періоди та чинники його становлення як відомого

вченого–селекціонера у галузі тваринництва. Дане завдання розглядалося як основне при проведенні нашого дослідження. Методологія дослідницького пошуку ґрунтувалася на використанні системно–історичного підходу.

Програма наукової діяльності М. В. Зубця формувалася під впливом класиків зоотехнічної науки М. Ф. Іванова, М. Д. Потьомкіна, М. А. Кравченка, Ф. Ф. Ейснера, П. Д. Пшеничного, М. М. Колесника, К. Б. Свечина. Як перший етап становлення наукового світогляду вченого ми розглядали його навчання в Українській академії сільськогосподарських наук в 1956–1962 роках. Програма його подальших наукових пошуків сформувалася в 1962–1974 роках під час виробничої діяльності та підготовки дисертаційного дослідження, яке він захистив при Харківському зооветеринарному інституті.

Особливо помітний вплив на становлення М. В. Зубця як визнаного лідера–селекціонера в галузі тваринництва здійснили вчені Української академії сільськогосподарських наук, зокрема перший декан зоотехнічного факультету, завідувач кафедри розведення сільськогосподарських тварин, засновник авторитетної наукової школи, професор М. А. Кравченко (1909–1986). Основні напрями його наукових розробок: планування плеємної справи; методи і методичні положення розведення за лініями; способи добору та підбору тварин на основі вивчення їхньої поєднаності; ефективні прийоми поліпшення симентальської худоби. Найбільш істотним науковим здобутком вченого є розроблення теоретичних підходів до генеалогічного аналізу стад і порід тварин, теорії породотворення на основі складного відтворюючого схрещування, методологічних і організаційних основ становлення галузі м'ясного скотарства в Україні [6]. Враховуючи наукові традиції свого вчителя, М. В. Зубець розвинув теоретичні та методичні аспекти породотворення у скотарстві. Висунув гіпотезу генезису порід, на новий методологічний рівень поставив осмислення проблеми схрещування, гетерозису та інбредної депресії, проміжного типу успадкування, які він розглядав як основні форми реалізації спадковості й мінливості тварин. Це засвідчують наукові праці вченого: «Вчення про породу у скотарстві» (1987), «Теорія скрещування: методологічний аспект наукового синтезу» (1988) та ін.

Не менший вплив на становлення наукових пріоритетів М. В. Зубця здійснив завідувач кафедри годівлі сільськогосподарських тварин і технології кормів, професор П. Д. Пшеничний (1903–1985). Здобутком вченого є оригінальні принципи та методи спрямованого виховання і стимуляції розвитку функції живлення й обміну речовин у молодняку, способи підвищення коефіцієнта корисної дії корму, основи вікової мінливості видових і господарськи корисних ознак у тварин під впливом різного рівня годівлі та формування продуктивності сільськогосподарських тварин в онтогенезі. П. Д. Пшеничний надавав важливого значення розробленню теоретичних засад формування м'ясної та молочної продуктивності великої рогатої худоби в ембріональний і постембріональний періоди розвитку [1]. М. В. Зубець у свою чергу встановив особливості онтогенезу у зв'язку з віком, умовами утримання й годівлі тварин, запропонував підходи до формування їх продуктивності, поліпшення якості тваринницької продукції та запровадження технологічних прийомів, що забезпечують стабільність розвитку галузі, включаючи екстремальні ситуації.